

DAN GROFOV CELJSKIH V NARODNEM MUZEJU SLOVENIJE - METELKOVA

sobota, 25. november 2023

Dan grofov Celjskih organizirata
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU
in Narodni muzej Slovenije.

Grofje Celjski, ki so leta 1436 pridobili celo knežji naziv, so se v zgolj stotih letih povzpeli na položaj ene vodilnih, najvplivnejših in najelitnejših plemiških dinastij. Kljub osupljivemu vzponu in izjemnemu vplivu v tedanji evropski politiki njihova umetnostna dediščina doslej še nikoli ni bila sistematično obravnavana in predstavljena.

To vrzel bo zapolnil raziskovalni projekt *Umetnostna dediščina grofov Celjskih*, ki bo omogočil prvo znanstveno predstavitev umetnostne dediščine ene najpomembnejših plemiških rodbin poznega srednjega veka v evropskem prostoru. Projektna skupina je doslej obiskala že okoli 130 gradov, čaka jih vsaj še 50, prav tako pa je evidentirala skupno dobrih 300 lokacij, ki so kakorkoli povezane s Celjskimi. Raziskovalci so si za cilj zadali, da ustvarijo javno dostopno slovensko-angleško znanstveno spletno bazo s predstavitev najpomembnejših in na primarnih virih temelječih podatkov tako o profani kakor tudi o sakralni umetnostni dediščini grofov Celjskih.

Celodnevna delavnica s prikazi srednjeveških veščin bojevanja in umetnosti

Na celodnevni prireditvi bodo obiskovalci lahko prisluhnili zanimivim in tematsko raznolikim predavanjem. Prav tako se bodo lahko tudi sami s svojimi vprašanji vključili v diskusijo po posameznem vsebinskem sklopu. Za udeležence Dneva grofov Celjskih pripravljamo tudi atraktivne prikaze srednjeveških bojevnih veščin Celjskih, s katerimi so zmagovali v bitkah. Lahko pa se bodo seznanili tudi s čudovitim svetom srednjeveških stenskih poslikav. Vas zanima, kakšen je bil, denimo, umetniški okus cesarice Barbare Celjske ali pa kraljice Ane?

Poskrbljeno bo za družine in najmlajše

V času predavanj bodo za družine, otroke in mladino potekale tudi ustvarjalne delavnice na temo pisanja srednjeveške kaligrafije. Otroci se bodo lahko preizkusili v poslikavi inicial s tempero in z zlatim tušem po motivih rokopisov, povezanih z grofi Celjskimi. Tisti najbolj spretni bodo lahko sestavljali Friderikov stolp s celjskega Zgornjega gradu. Ves dan bo mogoče pomeriti replike viteške opreme, ki so jo v bojih nosili srednjeveški vojščaki; oblekli boste lahko verižno srajco, potežkali meč in si naredili viteško rokavico.

Dan grofov Celjskih organizirata Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU in Narodni muzej Slovenije.

Udeležba na prireditvi je brezplačna, potekala bo v soboto, 25. novembra 2023, od 10. do 18. ure.

Foto: Boštjan Verbič

Foto: Maja Šubic

Foto: Pika Škerlj

PROGRAM

- 10:00 Pozdravni nagovor
Izr. prof. dr. Mija Oter Gorenčič,
vodja projekta *Umetnostna dediščina grofov Celjskih*, ZRC SAZU
Moderatorka: Tinka H. Selič, Narodni muzej Slovenije
- 10:15–11:30 Dr. Jure Krajšek, Pokrajinski muzej Celje
Arheološka dediščina grofov Celjskih
Dr. Tomaž Lazar, Narodni muzej Slovenije
Vojna umetnost grofov Celjskih
- 11:30–12:00 **Prikaz bojevnških veščin iz obdobja grofov Celjskih**
izvaja skupina *Academia artis dimicatoriae* pod vodstvom
Romana Vučajnka
- 12:00–13:15 Dr. Gorazd Bence, ZRC SAZU
Grobnica grofov Celjskih
Izr. prof. dr. Mija Oter Gorenčič, ZRC SAZU
Umetnostna dediščina ženskih predstavnic grofov Celjskih
- 13:15–13:45 **Prikaz tehnike slikanja freske iz časa grofov Celjskih**
izvaja akad. slikarka Maja Šubic
- 13:45–15:00 Doc. dr. Miha Kosi, ZRC SAZU
Gradovi grofov Celjskih
Izr. prof. dr. Igor Sapač, UM FGPA
**Med dejstvi in fikcijo – problematika digitalnih tridimenzionalnih
rekonstrukcij podob gradov grofov Celjskih**
- 15:00–15:30 **Prikaz srednjeveške kaligrafije iz časa grofov Celjskih**
izvaja mag. konservatorstva-restavradorstva Pika Škerlj
- 16:00 **Čas grofov Celjskih – sprehod po zbirki Narodnega muzeja Slovenije**
ogled vodi Renny Rovšnik iz Narodnega muzeja Slovenije

POVZETKI REFERATOV IN PREDAVATELJI

Arheološka dediščina grofov Celjskih

Mesto Celje ima izredno arheološko dediščino in arheološke plasti v starem mestnem jedru običajno segajo do 4 m v globino. Kljub izredno dobri ohranjenosti in številčnosti arheoloških ostalin pa jih le malo lahko povežemo z obdobjem, ko ima mesto Celje – v svoji sicer dolgi zgodovini – najpomembnejšo in nadregionalno vlogo. Gre za srednjeveške ostanke, predvsem gradivo iz 14. in 15. stoletja, ko je v Celju vladala rodbina grofov Celjskih. Dr. Jure Krajšek bo predstavil najnovejše rezultate arheoloških raziskav na več lokacijah v Celju in interpretiral nekatere odkrite arheološke strukture, ki jih lahko posredno ali neposredno povežemo z grofi Celjskimi, pa tudi tiste, ki jih povežemo z obdobjem, ko je bilo Celje v posesti njihove rodbine.

Dr. Jure Krajšek je od leta 2008 zaposlen kot kustos za rimsko arheologijo in epigrafiko v Pokrajinskem muzeju Celje. Sodeloval in vodil je številne raziskave v Celju ter sodeloval pri pripravi več razstav in prezentacij. V zadnjih letih se največ ukvarja z raziskavami in preučevanjem rimske Celeje.

Vojna umetnost grofov Celjskih

Grofje Celjski svojega vzpona v eno najmočnejših srednjeevropskih rodbin svojega časa niso dolgovali le spretnim političnim in poročnim povezavam ter zavidljivemu družinskemu premoženju, temveč tudi vojaški moči. Že gospodje Žvoneški so od začetka 14. stoletja Habsburžanom redno služili na bojnem polju. Približno petdeset let pozneje je kot najemniški vojskovodja zaslovel Ulrik I. Celjski, ki je skupaj z bratom Hermanom I. vodil pravo zasebno kompanijo težko oklepljenih konjenikov in samostrelcev. Verjetno najprelomnejši trenutek na poti Celjskih do zvezd se je odvil na bojišču pri Nikopolju leta 1396, kjer je Herman II. rešil življenje ogrskemu kralju Sigismundu in si prislužil njegovo hvaležnost. Najintenzivneje pa je orožje spregovorilo v času Ulrika II., zadnjega moškega predstavnika slovite rodbine. Njegove ambicije so vojni stroj grofov Celjskih potisnile pred največje izzive.

Dr. Tomaž Lazar je od leta 2008 zaposlen v Narodnem muzeju Slovenije kot kustos zbirke orožja in bojne opreme. Njegovo delo je usmerjeno predvsem v vojaško zgodovino srednjega in zgodnjega novega veka ter preučevanje orožja in bojne opreme. Kot (so)avtor je sodeloval pri pripravi odmevnih muzejskih razstav, med drugim o viteštvu na Slovenskem, japonskem orožju ter slovenski metalurški dediščini.

Grobnica grofov Celjskih

Del stalne razstave Grofje Celjski v Knežjem dvoru v Celju so tudi lobanje grofov Celjskih. Posmrtni ostanki so kot kurioziteti postavljeni v srljivo zatemnjen prostor: ta spominja na rodbinsko grobnico, ki je bila vse do njegove ukinitve v minoritskem samostanu v Celju. Lobanje so edini ohranjeni posmrtni ostanki v grobnici pokopanih predstavnikov te pomembne srednjeveške plemiške rodbine. Čeprav se je do danes od samostanskega kompleksa ohranila predvsem Marijina cerkev, nam arhivsko gradivo odstira darežljivost, s katero so grofje Celjski pomembno zaznamovali srednjeveško podobo samostana. Minoriti so jim v zameno obljubili vzdrževanje njihove večne *memorie*.

Dr. Gorazd Bence je zaposlen na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU v Ljubljani in na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Na področju umetnosti srednjega in zgodnjega novega veka se osredotoča na raziskovanje umetnostnega naročništva in ikonografskih posebnosti.

Umetnostna dediščina ženskih predstavnic grofov Celjskih

Vloga in pomen ženskih predstavnic rodbine grofov Celjskih sta enako impresivna kot vloga in pomen njenih moških predstavnikov. Poročna politika družine je segala od vojvodine Bavarske do poljskega dvora, Avstrije, Italije, Madžarske, Hrvaške, Bosne in Srbije. Kar tri žene grofov Celjskih so prihajale iz najuglednejših in najvplivnejših družin v Bosni, na Hrvaškem in v Srbiji. Ženske pripadnice rodbine so bile ne samo pomembne mecenke, marveč so imele tudi vplivno vlogo pri prenašanju umetnostnih vplivov. Pozornost bo namenjena predvsem cesarici Barbari, kneginji Katarini, kraljici Ani ter »čarovnici« in celjski grofici Veroniki.

Dr. Mija Oter Gorenčič je predstojnica Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta ZRC SAZU in predsednica Znanstvenega sveta ZRC SAZU. Raziskuje srednjeveško umetnost s posebnim poudarkom na samostanski, zlasti kartuzijanski umetnosti, ikonografiji in umetniških naročilih srednjeveških plemiških družin, zlasti grofov Celjskih. Pridobila je že pet nacionalnih raziskovalnih projektov in en bilateralni projekt ter je bila večkrat nagrajena za znanstvenoraziskovalne dosežke.

Gradovi grofov Celjskih

Okoli leta 1425, ko so bili grofje Celjski na višku svoje moči, so posedovali več kot 125 gradov, kar v širšem srednjeevropskem prostoru te dobe nima primerjave. Do dokončne prevlade Habsburžanov okoli leta 1500 so bili najmočnejša rodbina, ki je kdajkoli obvladovala prostor današnje Slovenije. Največji vzpon je bil čas med letoma 1350 in 1383, ko so pridobili kar 40 novih gradov. To je bil rezultat izjemnega sodelovanja s Habsburžani, ki so Celjskim za vojaško službo in denarna posojila prepuščali v zastavo številna svoja gospostva z gradovi. Drugi razlog tega uspeha pa je bila izjemno veščiča finančna politika Celjskih. V času, ko so mnoge druge plemiške družine gospodarsko in finančno propadale, so s posojanjem denarja, nakupi in prevzemanjem gradov v zastavo večali svoj »grajski fond«.

Dr. Miha Kosi je medievist, zaposlen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU. Na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem v Kopru predava zgodovino srednjega veka. Težišče njegovega znanstvenega dela predstavljajo teme iz visokega in poznega srednjega veka: srednjeveški promet in trgovina, zgodovina mest, zgodovina križarskih vojn in viteških redov, zgodovina plemstva, zlasti grofov Celjskih.

Med dejstvi in fikcijo – problematika digitalnih tridimenzionalnih rekonstrukcij podob gradov grofov Celjskih

V zadnjem desetletju so se tudi v slovenskem prostoru zelo razširile in vsesplošno uveljavile digitalne tridimenzionalne rekonstrukcije podob izginulih, okrnjenih ali spremenjenih prepoznavnih arhitekturnih stvaritev iz preteklosti in še zlasti srednjeveških gradov. Fenomen rekonstrukcij arhitekturnih dosežkov pravzaprav ni novost in mu je mogoče v evropskem prostoru slediti že od 18. stoletja in obdobja razsvetljenstva. Razvoj računalniške tehnologije je omogočil rekonstrukcije v digitalni obliki in virtualnem okolju in že v osemdesetih letih 20. stoletja so se pojavile prve tovrstne poustvaritve, med katerimi izstopa interpretacija monumentalne romanske cerkve v Clunyu. Dr. Igor Sapač bo predstavil izbor digitalnih tridimenzionalnih rekonstrukcij srednjeveških gradov grofov Celjskih v Sloveniji.

Dr. Igor Sapač je arhitekt, umetnostni zgodovinar, kastelolog in izredni profesor na Univerzi v Mariboru. Ukvarja se zlasti z arhitekturno zgodovino in problematiko ohranjanja ter prenove stavbne kulturne dediščine. Napisal je preko 10 samostojnih znanstvenih monografij, pripravil več razstav z arhitekturnozgodovinsko tematiko in sodeloval pri obnovah arhitekturnih spomenikov v Sloveniji.

SPREMLJEVALNI PROGRAM

Skupina *Academia artis dimicatoriae* bo pod vodstvom **Romana Vučajnika** pripravila prikaz bojevanja z značilnim hladnim orožjem iz obdobja grofov Celjskih na podlagi sočasnih borilnih priročnikov iz srednjeevropskega prostora.

Akadska slikarka **Maja Šubic** bo prikazala postopek slikanja prave freske, kot so ga izvajali tudi v času grofov Celjskih. Predstavila nam bo materiale nosilcev, pigmente, nanašanje skice na omet in sam proces slikanja. Kot nosilec za prikaz bo uporabila kamen jezerski lehnjak, na katerem v tehniki prave freske tudi sicer veliko ustvarja in s tem ta način slikanja poskuša popularizirati v sodobnem času.

Mag. konservatorstva-restavradorstva **Pika Škerlj** nas bo popeljala v svet kaligrafije, umetnosti lepega pisanja. Na predstavitvi bo obravnavana zgodovina kaligrafije in njen pomen nekoč in danes. V rokopisih in knjigah najdemo tudi iniciale, velike, poudarjene, okrašene črke, ki na slikovit način uvajajo pomembno besedilo. Iniciale najdemo tudi v žičko/pletorskem iluminiranem rokopisu z notnimi zapisi, ki je nastal okoli leta 1430. V iniciali D je upodobljen grb grofov Celjskih. Nastanek knjig je bil do izuma tiska in masovne produkcije knjig dolgotrajen in drag proces, ki je vključeval pripravo nosilca in barv. Na ogled bodo materiali in orodja, s katerimi so nekoč pisali in krasili besedila.

O RAZISKOVALNEM PROJEKTU

Na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU od 1. oktobra 2022 poteka temeljni raziskovalni projekt *Umetnostna dediščina grofov Celjskih*, v okviru katerega kot raziskovalci sodelujejo predstavniki štirih ustanov: umetnostni zgodovinar dr. Gorazd Bence (ZRC SAZU), zgodovinar doc. dr. Miha Kosi (ZRC SAZU), arheolog dr. Jure Krajšek (Pokrajinski muzej Celje), zgodovinar dr. Tomaž Lazar (Narodni muzej Slovenije), umetnostna zgodovinarica izr. prof. dr. Mija Oter Gorenčič (ZRC SAZU) ter arhitekt, umetnostni zgodovinar in kastelolog izr. prof. dr. Igor Sapač (Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo Univerze v Mariboru).

DAN GROFOV CELJSKIH

Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, 25. november 2023
Program in povzetki referatov

Organizacija: ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta,
in Narodni muzej Slovenije

Uredila: Mija Oter Gorenčič

Oblikovanje in prelom: Nejc Bernik

Ilustracija na naslovnici: Grad Ojstrica, poskus rekonstrukcije v 15. stoletju, izdelali
Niko Sovič, Erazem Svanjak, Filip Zelenjak in Igor Sapač (Fakulteta za gradbeništvo,
prometno inženirstvo in arhitekturo Univerze v Mariboru)

Izdajatelj: ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta

Zanj: Mija Oter Gorenčič

Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU

Zanj: Oto Luthar

Vodja in glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Tisk: Collegium Graphicum, Ljubljana

Prva izdaja, prvi natis

Naklada: 100 izvodov

Ljubljana, 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929.52Celjski
94(497.4)*13/14":929.52Celjski

DAN grofov Celjskih (prireditev) (2023 ; Ljubljana)

Dan grofov Celjskih v Narodnem muzeju Slovenije Metelkova : [Ljubljana, Narodni muzej Slovenije] : sobota, 25. november 2023 : [program in povzetki referatov] / [uredila Mija Oter Gorenčič]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2023

ISBN 978-961-05-0788-8

COBISS.SI-ID 171069443

ZRC SAZU

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Dan grofov Celjskih poteka v okviru raziskovalnega programa *Umetnost na Slovenskem v stičišču kultur* (P6-0061) in raziskovalnega projekta *Umetnostna dediščina grofov Celjskih* (J6-4622), ki ju iz državnega proračuna financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.